

אהבת נשים

קשה להימנע מהקבלה "רעיונית" מסוימת בין שירי "אהבת נשים" לבין כמה מצוריו של סוטין שבהם, תחת הכותרת של "טבע דומם", מופיעה תמונה של ... בשר פשוט כמשמעו: טרי, חשוף, גס, שותת-דם-הת-רוקנות טוטאלית של הרוחניות כיסוד של חיים; ועם זאת, דווקא משום חפרונה של ה"רוח" בתחום הנושא המתואר, המעבר מ"בשר" כמציג ל"בשר" כמשגשג, כפמל, מת-ארע בפתאומיות, בהפתעה, כבריאה יש-מאין. אותו קיטוב פאתטי בין מהות המשא לבין מהות השירה מצוי גם בקובץ שירי רטוש:

וכל עורי / עוד יתפעם חשקהו / כל בשרי
עונה / אהבתו. (ע' 17)
והיו לבשר אחד" המקראי כמו נתפס כאן במשמעות אחרת: כהרמטיות של הבשר, כהיסגרותו של מעגל מיתי על האהבה, שכל-כולה "בשרים", ועם זאת היא גזונה מעצמה, מתחדשת מכוחות עצמה, נוגדת, בסופו של דבר, את "חוקי" הבשר. השימוש בביטויים של פוטאליות ל"אהבה", "גיוס" כל העולם לאהבה, ממחיש את מיתוס האהבה:
באהבה הזאת / אשר קרמה בשר ודם /
והיא קמה ותובעת / את כל האדם / את
כל האשה / הזאת... (ע' 27)
הנפש, הרוח, כולן אמצעים ביד ה"בשר"
האחד, הקוסמי:

יסוב / יסוב / גלגל תכול כחרב / כפת
שמיים / זרה מעמי / מלוא הארץ / בת
אלים עשתורת... (ע' 12)
השמיים מצומדים לתואר גופני-כפת-הש-מיים ולא כיפת-השמיים-ובנשימה אחת מוז-כרים מושגי "גוף" ומושגי "נפש", כאילו ניתנו במשורה אחת:

מכל אשר את דמנו נשוב / מכל אשר את
נפשנו נשוב... (ע' 21)
בשיר "עדני דוד", מעוטף באווירתו של סיפור המאבק בין יעקב למלאך, עולה רמז

למאבק אחר, של האוהב והאהובה, אשר, כקודמו, הוא מתאר טרנספורמציה של מאבק בין שתי "מהויות גוף" לכדי מאבק בין שתי "מהויות זמן", או, במלים אחרות-לידתה של ליריקה. במיתוס המקראי מופיע המאבק וזמן המאבק כמקשה אחת ("שלחני כי עלה השחר"). התקשרות הזמן ה"פנימי", הקצוב למאבק המיתי, עם הזמן האחר, שממנו הופ-רשה פיסת הזמן ה"פנימי", נעשית באותה בקשה החותמת הן פרק-זמן והן פרק-מאבק.

שלחני דוד /
שלחני /
חמודי- /
שלחני דוד /
—הלא רואות עיניך /
שלחני דוד בטרם, /
חשכה. (ע' 11)

הינתקות מ"גוף" האוהב כמוה כהינתקות ממעגל פגור של זמן, לרשותו של זמן אחר, זמן ה"נדודים" (כמו בסיפור יעקב והמלאך—זמן המאבק נפרש מזמן ה"נדודים")—זמן המומחש במושג ה"דרך":

עתה אלך בדרך / כל בשר (ע' 11) —
שהיא הדרך של ה"אנטי-מיתוס", שממנה אין "שיבה". האהבה הריהי "הסטה" מן הדרך וכניסה לזמן שייחודו בהסתובבות סביב עצמו. ההסטה מן הדרך באה כקונטראציה "מוסרית", ומתקשרת אף היא לאותה שלילת המיתוס על-ידי הזמן:

בראשונה / באני כשעיר / כפקוד עלמה
בדרך בשדה. (ע' 15)

ונפתחת הדרך ה"צדדית"—דרך ה"מיתוס"; פנימית ולא גודעת, ושאינ לדעתה:

ומי זה יזנח / את הטוב / הידוע / ללכת
אל תוהו / חלום / נעלם— (ע' 26)

התהום שבין התיחדות האוהבים לפרידתם מיתרגמת לתהום בין שתי דרכים:

מי יאיר עיני תועים / אובדים בין דרך
לדרך / ...מי כוח יתן ליעף / בין דרך
לדרך. (ע' 20)

זמן ה"תוך" הוא הנפש, עטויה במשמעות חדשה, שונה מה"נפש" הקונונציונלית, שראייתה כחלק ה"נצחי" שבאדם. נפש זו

* יונתן רטוש: אהבת נשים (שירים); הוצאת דביר, 1975; 65 עמ'.

אח", על סממניה הקונקרטיים, ומשם לכלל ראייה מיסטית-קבלית של ה"טומאה":
...אחרים... געו משק-שנתם, מכילה להגן על בשרם / מבד אוהל המבדיל בין אפלה לאפלה, בין / חול לחול, יומם בזוהר המלובן והגבישי / זורים סביבנו סימנינו, קליפי מזוננו, כל שאינו גבלע / גיירות דפוסים, כלי ניילון ופלסטיק, עצמות, / בקבוקים, קרעי בד, פרשנו מחוטא ברעל, / אך חול מכסה באדישות כחסד... (ע' 11) וממנה, מן ה"טומאה", כהד שאינו במקומו כביכול, מתפרץ "קול הציפור":

איש ששמר עמי באשמורת הבוקר חיקה קול ציפור / ושר לי משירי אָמֹ... (ע' 12) ומה פשר הקול? שוב אין זה ביטוי של כיסופים אלא של התרסקות דווקא, על עבר שאיש-איש נושא עמו באמתחתו, בזכרונותיו. ולא לעבר מוחשי הפונוה אלא לזה שאף קודם לידה, של חמימות הרחם האמהי: תחילה נפרדתי מלבי / עד מתני נפרדתי / שררה בי חשכה / ואחר הופיעו חלקי כבדימדומים / ונתעברתי ונתאחיתי / ואני הוא והוא אני. (ע' 13)

ההחייאה של מומנט הלידה, השיבה הדמיונית למחוז-חפץ קדמוני שהוא רחם האם, הם המסומלים בתמונת הציפור. היציאה לאוויר העולם, לשלטונו של הזמן והמוות, מסיימים את "שירי המילואים":

מוות כחור גדול / רועה ונרעה / מעשים נדמו כפרישת כף וקמיצתה... (ע' 13) הבטן, כבפסילי עשתורת עבריים, מופיעה כמרכז של קוסמוס, וטבור האשה כטבור העולם; והריהו משובץ, כבאותם מימצאים ארכיאולוגיים, אבן טורקז:

להקים כהמולה ורודה בלב טורקז. (ע' 7) ותמונה "מושלמת" יותר של אותה "בטן מיתולוגית":

ואתה מבקש למוש / צינת אבן משופה / לת פירות מלאים / בטנו המתוחה של זרזיר מתניים חברבר. (ע' 17) בשיר "פירחה" מביע האוהב את קינאתו בעוצרה של אוהבתו:

פעם נתאכזבתי מאהבתי ושאלתי / מה בתוכך פירחה נבובה / ופירחה אשה נבוכה

היא אגם של "זמן פנימי"—שימור של זמן: נפשנו... / אין עמה כי אם / המעט הזה / אשר ביקשה לנצור / בכל המולת השנים... (ע' 51)

"נפש", כמהות של זמן ו"בשר", כפתור על אותו "איי-זמן", בונים את מיתוס ה"אהבה". גוף ולב, בשר ונפש משמשים יחדיו במסגרתו כביטויים של ליריקה, של התעלות. באיזו שעת ברכה של קירוב לבבות / וגוף. (ע' 58)

אהבת בשרים ואהבת נפש אחת הן במסגרתה של ה"אהבה"—סמלם המוחלט של החיים.

ציפור

הציפור כדימויים ה"טבעי" של מאוויים, של כיסופים לדבר-מה מפתה ורחוק מהישג-יד, זכורה היטב משירת-געגועים לאומית, בה הפכה דימוי אחד מרבים, סטריאוטיפ כמעט. "ציפוריו" של מרדכי גלדמן חסרות, כמו להכעיס, את הפונקציה ה"טבעית" שלהן, ומכאן את יכולת ה"סימול" שלהן: ציפוריו "מסרבות לעופף"—ומכאן—לקמל את ההמראה למחוז-חפץ חיצוני כלשהו. ההתנאות ב"בטלה" מתפקיד מוגדר, בחצי-סטאטיות ובפאסיביות של "חיות-שעשועים", נמצאת תואמת את "רוח הציפור" בשיריו. רעיון הפיות של מה שאין לבייתו דווקא, על-ידי עיקורו, על-ידי "הסרת כנפיו", מתקשר במידה מסוימת להשקפה של דיקאדנס מודע שעיקרו מרד בהשקפת-עולם "קונצנטרית", מסודרת-להפליא סביב אידיאל יודע-כל ומתרץ-כל.

בחלק הפותח את קובץ השירים טמונה אי-רוגיה כלשהי, הנובעת דווקא מ"פער הציפיות" בין הכותרת ("שירי מילואים") לבין "תוכן" השירים. בשורת "השירות הלאומי", שאותה, נאמר בכותרת, יבטאו השירים, כמו נתקלת ב"התנכרות" של התוכן, שאינו אלא ביטוי מתמשך, אפילו גס, של "שקיעה בטומ"

* מרדכי גלדמן; ציפור (שירים); הוצאת סימן קריאה, 1975; 62 עמ'.